

Bartók Béla Debrecenben

A debreceni Zenekedvelők Körének története 1907-ben kezdődött, *Simonffy Emil* intézményünk, a Zenede – ma *Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola és Zeneiskola AMI* – akkori igazgatójának és tanári karának kezdeményezésére. Hét éven át működött, amíg csak a világháborús idők el nem lehetetlenítették. Világhírű művészek, Kubelik, Sauer, Pablo Casals stb. szerepeltek a koncerteken.

1923-ban a Zenede, *P. Nagy Zoltán* személyében tekintélyes igazgatót kapott, akinek kiváló zongoraművész, tanárai voltak: Thomán István, Beliczay, Herzfeld, Koessler és Hubay. Széles látóköre, jó szervezőképessége, társadalmi kapcsolatai révén lehetősége nyílt az eredményes munkát ott folytatni ahol 9 évvel az előtt a nagy világegés következtében megszakadt. Itt jegyezzük meg, hogy tárgyalt időszakunkban – *P. Nagy Zoltán*, *Dr. Baranyi János* és *Galánffy Lajos* igazgatósága idejében, jelentős társadalmi funkciót, jelentett a Zenede igazgatói tisztsége.

1924. január 1-jén újra megalakult *P. Nagy Zoltán* vezetésével a debreceni Zenekedvelők Köre. Ez igen fontos társadalmi egyesület volt, amelynek ügyeit komoly szakember gárda végezte. Vezetősége előkelő társadalmi réteg legkiválóbb tagjai voltak, jó részt és általában a Zenede, intézményünk igazgatói és tanári kar tagjai viseltek tisztséget, működtek közre, akik rangjukkal felajánlásaikkal járultak az egyesület működéséhez, személyes példamutatásukkal, javára voltak a hangversenyek erkölcsi és anyagi sikerének. A II. világháború kitöréséig, a Kör hangversenyei rangos eseménynek számítottak.

Bartó Béla első debreceni szereplése 1925. november 3-án volt.

A Zenekedvelők Köre koncertsorozatába szolt a meghívás, a budapesti Filharmonikus Társaság 40 tagú zenekarával, *Komor Vilmos* karmesterrel. A hangversenyen, a zenekar kíséretével *Op.1. Rapszódia*-ját mutatta be *Bartók Béla*. A koncert további részében, *Weber Oberon* nyitányát és *Beethoven* szimfóniáját hallhatta a közönség.

Bartók első Debrecenbe való érkezését így adta hírül a korabeli sajtó:
„A budapesti Filharmoniai Társaság 40 tagú zenekara *Bartók Bélával* és *Komor Vilmostal* ma, kedden délután a 2 óra 20 perces személyvonattal érkezik Debrecenbe. Az államvasutak külön kocsit bocsátottak a társaság rendelkezésére, a debreceni Helyi vasút sem maradt a MÁV megett, mert az állomástól külön villamosjáráttal viszi be az illusztris vendégeket, akiket az Arany Bika lát előzékeny vendégszeretettel.

Az állomáson a Zenekedvelők Köre elnöksége fogadja ünnepélyesen *Bartók Bélát*, a város képviselőjében *dr. Csűrös Ferenc* fő-kulturtanácsnok, továbbá a Csokonai kör s a kulturális egyesületek képviselői.

A debreceni iskolák igazgatóinak kérelmére a Debreceni Zenekedvelők Köre mérsékelt áru jegyeket bocsátott a tanulóifjúság részére, azonfelül

szegény sorsú diákoknak ingyen jegyet, hogy a kulturális ünnepszámba menő estélyt meghallgathassák.

Minthogy a művészek egy része még az esti vonattal visszautazik, az előadás kezdete háromnegyed 8 óra, ami debreceni időszámítás szerint azt jelenti, hogy pontban 8 órakor az összes ajtókat feltétlenül lezárják. A koncertre néhány II. rendű és emeleti és páholy-ülés kapható a jegyárutóknál és este a pénztárnál.

A hangverseny után társasvacsora lesz, a Bika éttermében. A Kör ezúttal sem bocsát ki meghívót erre a fesztelen összejövetelre, de szívesen látja a magyar zene minden barátját az összejövetelen”.

(Debreczeni Független Újság 23.évf. 248.sz.. (1925.11.03.) p.2.)

A Debreczeni Független Újság kritikusa a lap november 4-i írásában az est legjelentősebb műsorszámnak ítélte a Rapszodiát:

„Második éve fejt ki Debrecenben az újonnan alakult Zenekedvelők Köre, munkásságát, amely a főváros távolsága és vidék szűkös anyagi viszonyai, céltudatos művészi neveléssé tenni nem is engedi, mégis igen tiszteletreméltó eredményeket produkált, – erős közönséget toborzott és egész sor hatalmas alkotással ismertette meg a debreceni publikumot.

Komoly értéket sokszor kaptunk a debreceni Zenekedvelők Körének hangversenyein, de ezeknek az értékeknek listája hiányos volt, amíg a modern magyar zene nagy mesterét nem hozta le a Zenekedvelők Köre.

Holott Bartók mély és megragadó művészete, csodálatosan meleg fogadtatásra talált Debrecenben, ma este, ami világos bizonyíték arra, hogy minden szempontból indokolt lett volna sokkal előbb kezdeni meg Bartók művészetének ismertetésével a modern magyar zene kultuszát.

Bartók, 1-s Op. számú Rapszodiáját mutatta be – a kitűnő zenekar kíséretével és érdekes, hogy az első pillanatra, megfogták a közönséget a zene formája lényege mélysége és magyar színei. Lélekkel teli ez a muzsika ragyogóan tökéletes, felépítettsége mellett mintegy a nép lelkéből kipattant.

Bartókot, mint előadót, mint nagy zongoraművészt is megismerte a közönség. Tökéletes billentése, csodálatosan finom és mély tónusokat hoz, s úgy a Rapszodiában, mint a ráadásul adott kis magyar darabjában, zavartalan illúziót ad kiteljesedett művészete”.

(Debreczeni Független Újság 249.sz. (1925.11.04.) p.5)

Bartók Béla második debreceni hangversenye 1931 március 1-jén volt.

„A debreceni zenei szezont méltó módon zárja be a zenekedvelők Köreben Bartók Béla hangversenye.

A nagy magyar művész évek óta nem volt Debrecenben és így érthető a felfokozott érdeklődés, amellyel a közönség a magyar zeneművészetet és csodálatos mesterét fogadja.

Bartók Béla ezúttal elsősorban nem mint zeneszerző mutatkozik be, hanem mint zongoraművész, műsorán régi olasz mesterek, és Chopin is szerepelnek. Az est másik szereplője az M. Kir. Operaház bájos fiatal

művésznője Orosz Júlia klasszikus és magyar szerzők dalait és egy operáriát fog énekelni.

A művészek tiszteletére a Zenekedvelő Köre, az Írók és Művészek Clubjában, (Aranyabika félemelet) bankettet ad, amelyen a Kör nevében és az íróársadalom nevében köszönteni fogják a nagy magyar művészt Jegyek vasárnap a Bika halljában kaphatók”.

(Debreceni Független Újság 29. évf. 49.sz. 1931.03.01.)

A zongoraest keretében a fiatal Orosz Júlia is bemutatkozott Debrecen közönségének, Szabó Emil iskolánk kiváló tanárának zongorakíséretével. Műsorának első felében Bartók preklasszikusokat játszott. Kevés zongoraművész műsorán szerepeltek ez idő tájt barokk művek. Bartók, Marcello és Scarlatti művekkel kezdte műsorát.

„Nincs ma nagyobb mestere a zongorának a régi szerzők megszólaltatásában, mint Bartók- az új muzsika fejedelmi alakja” írta az újság kritikusa.

A hangverseny további részében Kodály Zoltán Marosszéki táncok, és a Sír felirat; Bartók szerzeményei közül pedig a 15 magyar parasztdal ciklusból a Ballada hangzott el, – Bartók Béla előadásában és Debrecenben először.

„Bartók Béla megteremtette a magyar nemzeti műzenét. Olyan értelemben teremtette meg, ahogy Beethoven megteremtette a németet, Rossini és Verdi az olaszt.

Nem elhatároló, nem szűkítő ez a nemzeti karakter, hanem sajátosságában a nagy, nemzetek fölötti kórusba belezengő, Bartók és Kodály szintje a semmiből teremtett...

A tudós teljes vértetében indultak el a magyar Kaukázusba és végezték el azt a hatalmas folklorisztikus munkát, amely azután művészetük ősi forrása lett. Innen buzogtak fel az ismerős (nyakatekerttségükből visszaegyszerűsített) ősi melódiák, innen az új ritmus.

Roppant fantázia öntött egy örökkévalóságra való életet ebbe az ősi melódiakincsbe. Bartók széles horizontú, európeér művészegyenisége és Kodály népiesebb művészete így teremtik meg az új magyar muzsikát. Egy muzsikos Petőfi és egy muzsikos Arany.

Bartók Béla pianista egyénisége azonban más lapra tartozik. Sokakat a modern zenével szemben táplált ellenérzés tartott távol Bartók Béla koncertjétől.

Ez a merőben indokolatlan és érthetetlen közöny azok részéről, akik egyébként talán a komoly muzsika áldozatkész hívei, egy alaptalan és megmagyarázhatatlan közvéleményből táplálkozik, abból a hamis előítéletből, amely az újban, megfoghatatlan ideológiai zavarral, már eleve felfogatást, rombolást szimatol, és saját jól vagy rosszul felépített kultúrájának „védelmében” elutasítja a meggyőzésnek még a lehetőségét is.

Aki hallotta vasárnap este Kodály Sírfeliratát meg Bartók Balladáját, éreznie kellett azt a tragédiát, amely a helyzet fonákságában rejtett: Bartók Béla húszesztendő zeneszerzői munkásság után Debrecenben, magyar városban agítál egy a világ minden táján nagy magyar művészetnek elismert és rajongott kultúra érdekében! És hogy agítál!

Nincs ember, akit – ha áthatotta a megtisztulás őszinte vágya – el ne ragadjon ez a művészet. Elemi erejű, ellenállhatatlan áram. Szavakkal és hiú teóriával megközelíteni és a folyamatot magát, mintegy visszajáról lerögzíteni?... Azoknak úgyis hiába szólunk, akik elmaradtak Bartók Béla vasárnapi koncertjéről!

Bartók Béla vasárnap esti koncertjét a Zenekedvelők Köre rendezte, és vele be is fejezte ez idei bérleti hangversenysorozatát.

A szépszájú és lelkes közönség csaknem megtöltötte az Arany Bika dísztermét. Különös csemegéül szolgált Bartók grandiózus műsorában a műsor végére illesztett két Chopin-darab. Bartók Béla egészen különös szépségeket aknázott ki a romantika e két mesterművéből;...

A közönség, különösen Kodály szerzeményeinek előadásáért tüntető melegséggel ünnepelte a nagy magyar művészt”

(Részletek Fáy Árpád kritikájából, Debreczeni Független Újság. 1931. 03.04)

Bartók Béla vasárnap délután hat órakor érkezett Debrecenbe. A pályaudvaron a Zenekedvelők Köre vezetősége és az Ady Társaság küldöttsége fogadta – utóbbiak nevében Szalánczy Károly üdvözölte. A délután hátralevő részét a nagy művész a debreceni Újságíró Clubban töltötte, hol tájékozódott a debreceni zenei és társadalmi viszonyokról. A koncert után ugyanott társasvacsorát adott tiszteletére az Újságírók Egyesülete, amelynek elnöke, Kolozsváry Borcsa Mihály főszerkesztő, lendületes töztban köszöntötte fel az új magyar muzsika világhírű mesterét. A banketten a Zenekedvelők Köre és az Újságíró Club vezetőségén kívül Debrecen társadalmának számos vezető tényezője vett részt.

(a korabeli sajtó közlései alapján)

Bartók Béla harmadik, utolsó debreceni fellépése, 1939. február 8.
Ez alkalommal *Zathureczky Edével* közösen koncerteztek.

A műsort Mozart A dúr hegedű szonátája nyitotta meg, ezt követően Zathureczky a Gertler átíratú Szonatinát, majd az Országh Tivadar féle Magyar népdalokat adta elő. Az első részét a koncertnek Bartók II. Rapszódiaja zárta. Szünet után Bartók játszotta saját műveit, Kis szvit, Este a székelyeknél, és az Allegro barbaro- t. Az est a két művész közös előadásában megszólaltatott Beethoven Kreutzer szonátája volt.

Galánffy Lajos iskolánk akkori igazgatója, zongoraművész, így írt a Debreceni Újság február 10. számában:

*„Bartók Béla és Zathureczky Ede együttes hangversenye
a Zenekedvelők Köre III. bérleti estjén*

Bartók leheletfinom zongorázása, akár szigorúan elhatároló értelmezését, akár aprólékosan, szinte miniatúrszerűen kidolgozott technikáját tekintjük, – egyedülálló.

Csak az igazi nagyoknál tapasztalható ez a szerénység és szemérmesség, a problémák leegyszerűsítése, tisztult formába való öntése. Mikor a tudás nagy tudatosság kemény héja lefoszlik, s ott ragyog őszinte fényben a nemes ösztön.

Ellentétek harmonikus kiegyensúlyozottsága ez a nagy ember.

Arca: megöszült örök gyermekarc. Jelleme: magába zárkózott, szigorú és pedáns, bűvár-korlátokat nem ismerő, szilaj lánglelkű költő. A szinte súgva mondott dolcissimók lágy lehelete, a harsány martellátók, lüktető passage-ok (passázsok) vihara Mozart bájos arcát, Beethoven robusztus portréját vetítik elénk.

„Este a székelyeknél”: a furulyázó, naiv vonalak. Allegro barbaro: harsogó trombitaszó, kegyetlen szinkópák hajrája: az alázatos keresztény gyermeki lélek, büszke és vad pogány jellem.

Hóval borított tűzhányó, mely még talán ezer év múlva is megrázza az emberiséget. Állandó feszültség van körülötte, újabb meglepetés, szüntelen mozgalom, lázas képek szüntelen cserélgetése, mely azt a néhány órát lenyűgözővé teszi annak az egyedülálló szellemnek a hatása alatt.

És mégis, micsoda higgadság, leszűrtség, a köznapi dolgokon való felülemelkedés. Mikor reánk tekint nagy tiszta szemeivel, mintha átlátna rajtunk, tökéletlenségünkön, de nem is azt nézi: örökké csak előre a senki által nem járt végtelen horizontot.

Így leírni szinte lehetetlen, hogy ez az őserő, szárnyaló szellemóriás mit formált a «Kreutzer» szonátából, ebből a gigászi versenyműből méltó társával, Zathureczky Edével, aki éppúgy követte a nagy mestert leheletszerű megnyilvánulásaiban, mint harsány deklamációiban.

Rugalmas, hajlékony, emellett fegyelmezett tónusa pompásan érvényesült, lelke odaadónan égett e nagy mű forró tüzeben. Mozartot talán egy kissé elfogódottan játszotta, de fokozatosan melegedett bele a szonatinába, s a népdalokat, valamint a robbanó Rapszódiaát meglepő erővel tolmácsolta.

Nagy művészeinket a Zenekedvelők Köre vezetősége fogadta, a hangverseny után tiszteletükre társasvacsorát rendezett a Bikában, melyen megjelent Lossonczy István, Debrecen város főispánja is.”

Három alkalommal látogatott el városunkban Bartók Béla, többet már nem tudott jönni...

Bartók Béla a Kreutzer szonáta fináléjával örökre befejezte debreceni szerepléseit – senki nem gondolta volna azon az esten, hogy utoljára halott élőben, egy nagy művészt, egy nagy magyart összeszorított szájú sziklaszilárd jellemű embert, aki nem tudott megalkudni hitével, elveivel, – két év múlva önként vállalta a száműzetést.

Felutatta és közre adta, a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola és Zeneiskola – AMI Kodály-díjas mestertanára, az intézmény zenei szakkönyvtár vezetője.

Stébel Ildikó

Debreceni Bárdos Szimpózium 2016. március 11-13.

A 31. Bárdos Szimpózium nem kerek száma mögött egy kerek évforduló tündökölt: A **Debreceni Zeneművészeti Főiskola** (most már Egyetem) **Leánykara** 40 éve tagja Debrecen zenei életének és 1987 óta viseli *Bárdos Lajos* nevét. A 40 éves jubileum állt az idei szimpózium középpontjában. Elsősorban a régi kórustagokat hívta-várta az otthont adó Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kara, és a kórusvezetés – kóruséneklés szemszögéből tárgyalt zenei kérdéseket.

Így vehettünk részt több kórus nyilvános próbáján. Először a szegedi **Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola Leánykarának** (*Dohány Gabriella*) munkájába pillanthattunk bele, másnap pedig a helyi **Szivárvány Gyermekkar** (*Deli Gabriella*) próbáján voltunk jelen, és délután a pécsi **Nagy Lajos Gimnázium Laudate Vegyes- és Fiúkarát** (*Havasi Gábor*) ismerhettük meg próba közben.

Az elhangzott előadások is a magyarországi kórusélethez vittek közel bennünket: *Ferencziné Ács Ildikó* „Mit? Miért? Hogyan?” kérdéssorozatra felelt meg előadásán, amelyen a kicsinyek hangképzésére vonatkozó tanácsokat adott. „Kóruséletünk jelene és jövője” címmel három előadást hallottunk *Berkesi Sándor*, *Rozgonyi Éva* és *Kertész Attila* karnagyoktól. Mindegyikük saját működése szemszögéből tárgyalta a témát, az egész ország zenei életére vonatkozó gondolatokat teremtve. Az ő előadásuk témája találkozott az *Ittész Mihály* által vezetett kerekasztal-beszélgetésen, ahol a három előadó társasága *Tóth Péter* zeneszerzővel bővült.

A szombat délelőtti koncerten a **Debreceni Baptista Gyülekezet Énekegyüttese** (*Pető István*) mutatott be egy csokorra való motettát.